

Dr. Somogyi János (1929–2019) emlékére

2019. június 11-én kaptuk Fischer Emillel együtt a szomorú hírt, hogy Dr. Somogyi János életének 90. évében, május 24-én elhunyt. Június 7-én szűk családi körben temették el.

Egyikünk (M. J.) utoljára 2019. május 8-án délután látogatta meg őt budapesti otthonában, amit ő kért: „...mert, hogy Jóska tavaly nem voltál nálam!” A három és fél óra alatt mindenről beszélgettünk: a családjáról, a ’membrán-transzport konferenciákról’, tanítványairól, a magyarországi reformációról, a XVIII. századból az ún. wittenbergi magyar diákdalról. Jókedvű volt. Amikor elbúcsúztunk, „Októberben várlak szeretettel, kedves »Nemecsek«, és köszönöm a telefonjaidat!”– mondta. Ezt a nevet Makovitzky 1978-ban kapta tőle.

Ki volt Somogyi János, honnan származott?

Dr. Somogyi János az 1980-as évektől kezdve a Semmelweis Orvostudományi Egyetem egyik legismertebb, legnépszerűbb oktatója volt a magyar és a német hallgatók körében. Az elküldött gyászjelentés után Makovitzky Józsefnél harminc német „hallgató” kondoleált, kérve azok továbbítását a családnak.

Jászberényben született 1929-ben. Édesapja meghalt, amikor 2 éves volt, 18 éves koráig édesanyja volt a családfenntartó. A jászberényi gimnáziumban érettségizett. Mint erről sokszor beszélt, itt kapta az első impulzusokat a továbbtanuláshoz.

A középiskola után két helyre is jelentkezett: Budapestre a Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészkarára kémikusnak, és az orvosi karra. Bár szeretne volna mindkettőt egyszerre végezni, pénzühiány miatt végül is az orvoskar mellett döntött. Utólag elismerte, hogy jó döntés volt.

A medikusévek élményei egész életében elkísérték. 1954-ben végzett. Professzorai közül a nagyszerű Haynal Imre (1892–1979) professzor volt rá a legnagyobb hatással. Demonstrátorként már 1953-ban egyetemi állása volt Straub F. Brunó (1918–1996) intézetében. A még tapasztalatlan demonstrátort a gyakorlatok vezetésének technikájába Fajsz (Füredi) József vezette be.

1954 és 1957 között aspiráns volt az intézetben.

Amikor Gegesi Kiss Pál 1957-ben az egyetemen politikai pályára tanácsolta, nemet mondott. 1956-ban lemondta a párttagságot, az oktatásra, a tudományos munkára és a tudományos utánpótlás nevelésére koncentrált.

Az akkor kapott aspiránsi témával – mint mondta – mindent megcsinált, de nem jutott el A-ról B-re. Következőként a Straub-féle intézetből ekkor elment az akkor újonnan szervezett II. Sz. Élettani Intézetbe, a mai Klinikai Kísérleti Kutató Intézetbe. „1960-tól 1974-ig ez volt életem legtermékenyebb, legproduktívabb korszaka” – mint mondta.

1964-ben kandidátus, 1972-ben írta meg a „nagydoktorit”, és joggal pályázott a Semmelweis Orvostudományi Egyetem (SOTE) II. Sz. Élettani Intézetének igazgatói állására. A kar és az Egyetem megszavazta, hogy intézeti igazgató legyen, de mint mondta, „Acél elvtárs másként döntött, sőt a főnöke (aki idáig mindenben segítette) sem volt fair játékos”.

1975-ben lett egyetemi tanár, végül is újra a Kémiai-Biokémiai Intézetben landolt, mert az igazgatót, dr. Antoni Ferencet 1973-ban rektorra választották. A rektornak az intézetében adminisztratív igazgatóhelyettesre volt szüksége, aki 6 évig mindent intéz. Ezt a posztot Somogyi János mindenki meglepedésére töltötte be.

Somogyi Jánosnak elve volt, hogy az előadó – ami a legfontosabb – valóban személyiség legyen. Ő az volt. Somogyi személye szerencsésen ötvözte a kutatót és az oktatót. Hallgatói, tanítványai szerették.

Kutatási témája a biológiai membránok működésének mechanizmusa maradt. Salánki János barátjával, Szollár Lajossal, Kövér Andrással, Györgyi Sándorral, Gárdos Györggyel együtt a tihanyi ’membrán-transzport konferenciák’ megalapítói voltak 1972-ben, amelyek később „interdiszciplináris sümegi konferenciák” néven lettek közismertek.

Többször írt és beszélt példaképeiről. Így Székessy né Hermann Vilma (1910–1992) professzor asszonyról,

akitől az abszolút pontosságot, a kísérletek többszöri megismétlését, a jegyzőkönyv pontos vezetését tanulta. Heidelbergi „főnökéről”, Waldemar Kutscherről (1898–1981), az egyik, mindmáig érvényben lévő rákteszt megalkotójáról; tőle tanulta az együttműködés tiszteletét és fontosságát. Kovách Arisztidtól (1920–1996) a mindenkori főnöki támogatás fontosságát, illetve azt, hogy a kutató lásson világot és tudjon együttműködni. Nagy hatással volt rá Romhányi György (1905–1991), akivel jó baráti viszonyba került. Ő szervezte meg Romhányi búcsúztatását Sümegen 1978-ban. Romhányitól tanulta meg a 'serendipity' fontosságát.

85. születésnapján Dr. Bánhegyi Gábor, az intézet igazgatója és Dr. Hunyady László dékán, valamint volt intézetének munkatársai köszöntötték. Dr. Timár József általános és oktatási rektorhelyettes a Pro Universitate Díj ezüst fokozatát adta át. A Membrán-Transzport Konferencia résztvevői nevében mondott köszöntőt Dr. Szollár Lajos: „a sümegi konferencia olyan, mint a membrán szerkezete: rendezett, de könnyen változtatható.” Dr. Mandl József egyetemi tanár a pályafutását rendkívülinek nevezte. A laudációkat követően Somogyi János felidézte, hogy a kitartó rendszeres precíz munkát mestereitől tanulta. A kemény munka tiszteletét és a küzdés képességét továbbadta tanítványainak, akik mestertüket tudományos előadásokkal köszöntötték. Somogyi János professzor elmondta, hogy 1967/68-ban

meghatározó egyéniség lehetett volna, ha azt a munkát és elképzelést, amelyet Jens Christian Skou (1918–2018) intézetében tapasztalt, folytathatta volna. (Skou az asz-szisztensnője precízen vezetett kísérleti jegyzőkönyvének köszönhetően jött rá, hogy a nátriumpumpa egy adenosin-trifoszfátot [ATP-t] bontó enzim, s ez egyben a Nobel-díjat is jelentette főnöke számára.)

Arra a kérdésre, hogy elégedett-e szakmai karrierjével, válasza ugyan nemleges – „mert nem dolgoztam eleget”, mondta –, majd egész pályafutását mérlegelve hozzátette: „de mégsem voltam elégedetlen”.

Tudományos kitüntetései magukért beszélnek: többek között Akadémiai Díj (megosztva), Apáczai Csere János-díj, Romhányi-díj, a Széchenyi Professzori Ösztöndíj, 1998. szeptember 27-én. Sümeg város díszpolgárává választotta.

Halála nagy veszteség az európai és a magyar tudomány számára. Volt intézetének munkatársai, tanítványai fejüket meghajtván szerény, csendes modorú, nagy tudású és türelmes tanítómestereikre emlékezve, egyéniségét és munkásságát követendő példaként állítják a mai fiatal oktató-kutató nemzedék elé. A Membrán-Transzport Konferencia Somogyi János emlékét kegyelettel megőrzi.

*Makovitzky József dr.
Fischer Emil dr.*

*„Aequat omnes cinis: impares nascimur, pares morimur.” (Seneca)
(A hamu mindenkit egyenlővé tesz: nem születünk egyenlőknek,
de egyenlőkként halunk meg.)*